

הכל אחד – שיתקרב להשי"ת. וזה עצמו פירוש 'יכוון לבו' – כענין הקרבן להיות נמשך אחר השורש, והוא חיותו ית' שניתן בכל דבר' (שפת אמת ויקרא תרל"א).

– 'בט"ז הקשה ממה נפשך, אי גם המרבה כוונתו לשמים, אם כן המרבה עדיף. ע"ש שמיישב בטוב טעם ודעת. אעפ"כ נראה דקושיא מעיקרא ליתא כי באמת אין הפרש בין מרבה לממעט אף אם שניהם מתכוונים לטוב, כי בעבודת הבורא אין נ"מ בריבוי רק בהתעוררות רצון אמת בלב, ואדרבה מי שאינו יכול לעשות הרבה ומכוון בהמעט, אפשר חשוב יותר. ובאמת נראה הפירוש 'מרבה' ו'ממעט' בענין ימי הטובה וימי הרעה, כי התרבות המעשים-טובים בעת פתיחות לב האדם, והתמעטות המעשים בימי הרעה, שניהם בקנה אחד עולים. והוא כענין שאמרו בשם הרב מלובלין הקדוש ז"ל לפרש הגמרא: משנכנס אדר מרבין בשמחה ואב ממעטין בשמחה. ופירש, להרבות צד הקדושה ולמעט צד הטומאה. וכן נפרש כאן. וגם דברים אלו נכללין בדברי הט"ז באו"ח סימן א' (שם תרל"ו).

– ... ובודאי אין הכוונה על הפרש שיווי של הקרבן, דכך לי דינר כך לי מאה מנה כלפי שמיא, ומאי קמשמע לן בזה –
אכן באמת כוונתם גם על הממעט שאין לו דעת להעלות קרבן חשוב, כי בודאי גדלה מעלת העולה על המנחה, שהוא העלאת החי וזה העלאת הצומח, אעפ"כ מי שמכיר את מקומו בוחר במעט אשר יהיה באמת, מלקפוץ למעלה ממדריגתו, כמו שאמרו במדרש בפסוק טוב מלא כף נחת וכו'. וכן כתב הט"ז באו"ח שהמעט לשם שמים היינו שאינו רוצה להרבות על ידי שמבין שיעשה יותר בטוב – זה המעט. וזה הרצון-אמת חשוב לפניו יותר כאילו הקריב נפשו, שהוא 'מדבר', למעלה ממדריגת ה'חי' כנ"ל' (שם תרמ"ב).

וזהו לשון הט"ז (באה"ע כה): ... וכוותיה מצינו שכתב הרמב"ם על פסוק 'בכל דרכיך דעהו', דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה ברי וחזק לעבודת השי"ת, יש לו שכר כמו שמתענה. ודברים אלו אסמכתים אקרא שוא לכם משכימי קום וגו' – דהיינו שיש תלמיד חכמים מנודין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה, ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות, ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה. על כן אמר שוא לכם דהיינו, בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה, וממעטים שנתכם – זה בחנם, כי כן יתן ה' לידידו שינה, דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה...'.
ע"ע: תולדות יעקב יוסף חקת דף קנו. [וע"ע במובא במנחות קי.

דף טז

'איתמר, רב הונא אמר: בכל אלו תנן. רב נחמן אמר: באחד מכל אלו תנן'. לכאורה נראה שאי אפשר לקדש ללא חלות תודה, אפילו אם יהא מלך, וכן להפך – אין ביד כל אדם להוסיף על העזרה

בלחם, אם אין אחד מכל אלו שיסכים להוסיף. אלא כוונת הגמרא שאותם המנויים במשנה, אין כולם מעכבים. [ויתכן שחלה אחת אינה מעכבת את חברתה, כמו שאמרו לעיל בסמוך]. ואולם רש"י (בסוף דף טו) לא כתב כן, ואינו מובן. ואולי יש בדבריו טעות – סופר וצריך לומר: 'או סנהדרין ושת י תודות...'. עוד נראה, שהמלך או סנהדרין או נביא ואורים ותומים, אם אחד מהם מוחה – מודה רב נחמן שאין זה קידוש, לא נחלקו אלא כשאין כולם קיימים, האם ניתן לקדש. [והרי למדו מוכן תעשו, ושם היו כולם וכולם הסכימו שהרי היה על פי ה', אלא שסובר רב נחמן שאם אין כולם קיימים, די באחד מהם] (חזון איש חו"מ לקוטים כד. וע"ע חדושים ובאורים).

'באחת מכל אלו תנן... תני באחת מכל אלו'. משמע בתוספות שרב נחמן הגיה במשנה. ואילו הרשב"א והריטב"א כתבו שמפרש, על דרך הכתוב אל תטמאו בכל אלה כלומר באחת מכל אלה (סנהדרין פא מכות כד), וכן כאן: 'וכל שלא נעשית בכל אלו' – אף לא באחת מהם. וכן כתב הרש"ש. [ולשון 'תני' מצאנוהו שבא כפירוש ולא כתיקון הגרסה, כמו שכתבו הראשונים בכמה מקומות. ע' תוס' יומא מ. ד"ה הא; כתובות ד: ד"ה ומי; ב"ק מט: ב"מ מה: [וכדוגמת זה בתוס' שבת קב. על 'חסורי מחסרא והכי קתני'] ריטב"א יבמות מא. מג. להלן כט. גדה ה. שם כג. גדה כג. ועוד. וע"ע רש"ש חולין עו: תורת חיים שם עז; ריעב"ץ בכורות כד:]. והמקשה שהקשה סבר שאין דרך המשנה לסתום כך כמו המקרא (ריטב"א).

'שני ביצעין' – שטחים רחבים שהמים עומדים בהם (ע' סנהדרין צו. 'בצעי המים') 'היו בהר המשחה. תחתונה ועליונה. תחתונה נתקדשה בכל אלו' – בימי בית ראשון. ולפי שהיא סמוכה לתחילת העיר בנו שם בנינים ונעשה מכלל ירושלם. 'עליונה לא נתקדשה בכל אלו... אלא למה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם' – כיון שהוא הר וגבוה מהמדינה, נוחה היא ליכבש משם, לפיכך בנו חומה על אותו מקום ונעשית חומת העיר שם ונכנסו אותו מקום בכלל ירושלם (עפ"י רש"י ור"י בן מגאש).

ותורא"ש פירש שאותו מקום נוח ליכבש, ולכך הכניסוהו – הגם שבא הדבר לידי תקלה – כדי שימסרו נפשם כשיקרא עליו שם קדושה.

'וקידשה לעתיד לבא... ולא קידשה לעתיד לבא'. בראב"ד (סוף פ"ו מהל' בית הבחירה) נ' דאין זו מחלוקת בדין, אלא מחלוקת במציאות, מה היה בלב מי שקידש, ובזה ניחא דהעיד על זה נביא (זבחים ס"ב). (מהגר"א נבנצל שליט"א)

וכן משמע בדברי ר"י בן מגאש, שהשאלה היא האם כשקדשו מתחילה, על מנת שתהא אותה קדושה מתקיימת בה לעולם, גם לאחר שיגלו, אם לא. [וכן יש לדייק מלשון 'קידשה לשעתה וקידשה לעת"ל', ולא אמרו 'קדושה לעולם'. ע' חדושים ובאורים].

הרמב"ם (בית הבחירה ויד) פסק, קדושה ראשונה – קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, אבל רק לענין קדושת ירושלים והמקדש, ואילו לענין קדושת הארץ, כתב הרמב"ם שהיא בטלה ועזרא קידשה. (וחילוק זה בין קדושת המקדש לקדושת הארץ, מבואר גם בתוס' בסוגיתנו).

[ולענין קדושת ערי חומה – לכאורה מבואר בסוגיא שהם דומים לדין קדושת ירושלים והמקדש, ודינם תלוי באותה מחלוקת, אם קדשה לעת"ל אם לאו. ואולם הרמב"ם פסק שאינם קדושים לעתיד לבוא. וכבר השיגו הראב"ד. וע' חזו"א שביעית ג, ב. באור שיטת הרמב"ם. וע"ע אבני נזר יו"ד תלד].

ולפי זה מוכרח שלקדושת הארץ די באחת מכל אלו שהרי עזרא קדשה ולא היה אז מלך ואורים ותומים.

וזהו שכתב הרמב"ם (תרומו' א, ב) שבמלך לחוד או בנביא די. וכתב שם 'מדעת רוב ישראל'. וצ"ב מאין מקורו. וכן צ"ע אם 'רוב ישראל' לעיכובא (עפ"י חזון איש שביעית ג, טז). ושיטת הראב"ד (בהשגותיו שם) שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. ולשיטתו הנכנס בזמן הזה למקום המקדש אינו ב'כרת'. ויש שהבינו בשיטתו שאף מותר לכתחילה, וכך כתב המאירי: '...והנכנס עכשיו לשם אין בו כרת. והמנהג פשוט ליכנס שם לפי מה ששמענו'. ובשו"ת משפט כהן (צו) האריך בדבר ונקט שיש איסור תורה גם לדעת הראב"ד, ורק 'כרת' אין בו. וכן צידד בספר הזכרונות לר"צ הכהן (עמ' 143) אלא שנסתפק אם הוא באיסור לאו או בעשה.

האחרונים הוכיחו מדברי התוס' ושאר ראשונים (לעיל יד: וע"ש) כהרמב"ם. וכן דעת התרומה והסמ"ג (קסג) והאגודה, וכן דעת הר"ן בחדושי הרי"א"ו כאן. וכן הוכיח בדברי אמת (סוף ענין טבל, עמ' ככד.) מדברי רש"י (בע"ז יג.) וכן נראה מדברי התשב"ץ (ח"ג רא) וכפתור ופרח ומהרי"ל (הל' יוה"כ פ"ח) שנקטו לעיקר. וכן נקט המגן-אברהם (תקס"א, ב) לעיקר. וכן נקט החפץ-חיים (לקוטי הלכות זבחים קו, ע"ש). וכן דעת הרבה אחרונים. וע"ע חזו"א שביעית ג, יג.

[וזהו לשון התשב"ץ שם, בסוף דבריו: 'ויש סמך וראיה שקדושת המקדש והעיר היא קיימת – שעדיין הם עולים לרגל ממצרים ושאר ארצות, ויש בזה רמז במדרש קינות ובמדרש שיר-השירים... ואמרו כי עדיין נשאר מהנסים שהיו בירושלים שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום, כי בבית הכנסת שבירושלים הם צריכים לאנשי המקום כל השנה ומתמלאים פה על פה בעת התקבץ שם בחג השבועות החוגגים יותר מג' מאות איש כולם הם נכנסים שם ויושבים רווחים, כי עדיין היא בקדושתה, וזה סימן גאולה שלישית'].

וממה שדנו על אפשרות הקרבה בזמן הזה כשאין בית (ע' שו"ת חתם סופר יו"ד רלו) – אין ראיה שנקטו כהרמב"ם, שאפשר שגם להראב"ד יש אפשרות להקריב עתה מדין 'במה', וכשיטת הראשונים (במגילה יא) שאם לא קדשה לעת"ל אין איסור במה. ואף להתוס' (בבב"ס: ועוד) שקדושת ירושלים אין אחריה התר גם למ"ד לא קדשה לעת"ל, יש שכתבו עפ"י ראב"ן (מ), שמוותר לבנות במה במקום המזבח. אלא שצ"ע אם אין דיין במת יחיד יש לה ואין התר אלא לדבר הנידון ונידב, או אפשר להקריב אף קרבנות ציבור כדין במת ציבור. ויש שהוכיחו מפשטות הסוגיא שאין די במזבח בלבד להיות במת ציבור, ללא קלעים או חומה להיות 'אהל מועד', כדלהלן.

'שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית'. כתב בספר החינוך (תמ) שאף כי ניתן להקריב כשאין בית, אין מצוה בדבר. ובקהלות יעקב באר בזה את שיטת הרמב"ם. אלא שתמה על טעם הדבר; אם אפשר להקריב מדוע אין חיוב. וצידד לפי שנאמר בתורה כמה פעמים 'אל פתח אהל מועד', ואם כי אינו לעיכובא, מכל מקום המצוה שנאמרה כך נאמרה, להביאו אל 'פתח אהל מועד'.

והגר"א נבנצל שליט"א כתב (מצוטט יוס"ד זבחים סב) שאינו מסתבר, כי אם אפשר להקריב ממילא חייבים. ועוד שאם כן היה לו לרמב"ם לכתוב כן בהלכות בית הבחירה. ומה שכתב הרמב"ם [ובדומה לזה החינוך] בהלכות מעשה הקרבנות (יט, טו) שהמקריב קדשים בזמן הזה בחוץ חייב, שהרי מותר להקריב אעפ"י שאין בית, היינו משום שלחייב על שחיטה בחוץ די בכך שמוותר להקריב בפנים, שזו הסיבה המחייבת בחוץ, ולא החובה להקריב בפנים.

[וכבר נודע על כמה מגדולי עולם אשר ניסו לעורר ולהשתדל אצל המלכות אודות הקרבת קרבנות ציבור בזמן הזה כגון תמיד ופסח, שאע"פ שכולנו טמאי מת, הלא טומאה הותרה בציבור. וזהו לשון החתם-סופר בתשובתו (יו"ד רלו) לחותנו הגאון רבי עקיבא אייגר, זכר צדיקים וקדושים לברכה: 'אורך ימים ושנות חיים עד זקנה ושיבה ינוב בטובה, ה"ה אדוני מו"ח גאון ישראל נזר הודם ותפארתם

עה"ח פה"י כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד דק"ק פונזא יע"א – יקרת קדשו הגיעני ומ"ש מו"ח הגנ"י לבקש משירי ירושלי' ליתן רשות להקריב – הוא קפדן גדול כי הוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כי שם נבנה בית עבודה שלהם ואומרים שאבן שתייה באמצע הכיפה ההיא ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם, ועכ"פ מ"ש מו"ח הגנ"י מה נעשה מטומאה ויחוסי כהונה ואבני חשן, הנה בספר כפתור ופרח (פרק שלישי) שם כתב שר"ח מפרי"ז עלה לירושלים שנת י"ז לאלף הששי ואמר להרב שרוצה להקריב קרבנות ואמר מתוך טרדה לא שאלתי על הטומאה וכן מיוחס, שוב כ' הלא טומאה הותרה בציבור ומכהן מיוחס לא הזכיר כלל... על כן לפנע"ד לא צריכים לכהן מיוחס ונאכל שם מן הפסחים עכ"פ שהותר טומאה בציבור בער"פ ולא צריכים לשקלים ולא לכהן הגדול... ואם יש אתו דבר אלקים יודיעני והריני חתנו כבנו חותם בברכה'.

וכדברים הללו כתב ר"צ הכהן ב'ספר הזכרונות' (עמ' 150): 'ונתברר, כי הרי שתרשינו המלכות לבנות בית המקדש בעיר הקודש בירושלים [כדאיתא בירושלמי דמעשר–שני ושאר דוכתי, דמתחלה בונה ירושלים ד' ואח"כ נדחי ישראל יכנס] – אף על פי שכולנו טמאי מתים נהיה רשאים לבנותו... והרחמן יזכנו לראות במהרה בימינו אמן'.

וכן האריך בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד כט. וכן נמצא באגרת ששלח הג"ר שמעון סופר מערלוי לג"ר חיים זוננפלד (מובא בספר 'איש על החומה'). וכן כותב רבי נתן פרידלנד ('סולו סולו המסילה', עז) בשם רבו רבי יוסף זונדל סלאנטר בשם הגר"א. וכן בספר 'פתחא זוטא' (טז, א) בשם הרבי מצאנז, ועוד.

וע"ע: הלכות א"י לרבנו יעקב בעל הטורים (נדפס בסוף ספר התרומה); כפתור ופרח (דף טו); כפת תמרים (סוכה לד); בני ציון (מהדו"ק א); בית יצחק (יו"ד ח"ב פג); שדי חמד (מערכת ק כלל עה, יג; מער' ט סוף כלל כב); חו"א (אה"ע ב, ז); הקדמת תפארת ישראל לקדשים – 'חומר בקדש' פ"ד כו.

וכבר חוברו חיבורים שלמים על נושא זה, ועדיין לא נאמרה בו הלכה פסוקה – ע' 'דרישת ציון' (לרצ"ה קלישר); 'דרישת ציון וירושלים' (לר"ד מקרלין, בעל שאילת דוד); 'עבודה תמה' (לר"ח נתנון); קונטרס 'הר ציון' (לרצ"פ פרנק) 'בנה המקדש', ועוד].

'שמעתי כשהיו בונין בהיכל עושיין קלעים להיכל וקלעים לעזרה... מכלל דרבי אליעזר סבר לא קידשה לעתיד לבוא. אמר ליה רבינא לרב אשי: ממאי, דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא... וכי תימא קלעים לר"א למה לי...' משמע בגמרא שאם נוקטים לא קדשה לעתיד לבוא, מובן שצריך קלעים. והטעם כמו שפרש"י שכל שאינו 'פתח אהל מועד' אי אפשר להקריב עליו קרבן, וכיון שהקדושה בטלה צריך לעשות תחילה 'אהל מועד' ורק אחר כך אפשר להקריב.

מכאן יש מוכיחים שאין די במזבח בלבד להחשב 'במת ציבור' אלא צריך גם בנין להיות 'אהל מועד'. ונפקא מינה שלדעת הראב"ד שפסק קדושה ראשונה בטלה, אי אפשר להקריב קרבנות ציבור במזבח כל עוד אין בית בנוי [ונדרים ונדבות של יחידים בלאו הכי אי אפשר, משום טומאה]. (ע' תורי"ד מגילה י; הר צבי שם [וכמדומה שכן כתב הגר"י מקוטנא זצ"ל, הובא בקובץ 'מבית אברהם']). וע"ע במאירי כאן; מנחת שלמה ח"ג קסב; באר מים חיים הלכות לשון הרע ו, יז בהערה). ואולם יש חולקים וסוברים כנראה שלהראב"ד אפשר להקריב קרבנות ציבור בזמן הזה על המזבח (עפ"י דרישת ציון להגר"צ קלישר. ואפשר שלפי"ז מה שהוצרכו לקלעים היינו רק כדי להחשב 'מקדש', אבל להיות 'במת ציבור' די במזבח בלבד. ונפ"מ לכמה דברים כגון להקריב חטאות).

'שכשעלו בני גולה מצאו אלו וקידשום'. כתב רש"י שלא פורש כיצד מקדשים ערי ארץ ישראל (וע' רש"י ותוס' ערכין לב: משנה למלך שמיטה יב, טו). וברמב"ם (בית הבחירה ו) משמע שזה שהחזיקו על מנת שיוקדש – זהו הקידוש. ועל מנת שלא יוקדש – אינו קדוש (עפ"י חזון איש שביעית ג, א).
ובטורי אבן (מגילה י). כתב שבית דין אומרים 'מקודש'.

ומשמע שכמו שערי חומה צריכים קידוש לענין קדושתם המיוחדת (ע' משנה ריש כלים), כך ארץ ישראל כולה צריכה קידוש. אך נראה שזה דוקא לענין המצוות שאינן נוהגות אלא לאחר כיבוש וחילוק, אבל המצוות הנוהגות אף קודם שכבשו וחלקו – אין צריך להן קידוש מיוחד. וכן מבואר בכתובות כה. (עפ"י חזון איש ערלה א,יא).

"אשר לוא חומה' – אעפ"י שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן". רש"י (בערכין לב.) פירש הדרש, דכתיב 'לוא' – משמע 'לו' ומשמע 'לא', לומר שגם אם אין לו חומה עכשיו והיה לו מקודם – בקדושתו עומד. ובספרים שלנו כתוב 'לא' והקרי 'לו'. ודורש לקיים הקרי וכתבי, כמו שמצינו דרשות כאלו בכמה מקומות. והריטב"א פירש שהדרש מבוסס על פשט המקרא אשר לו חומה – עכשיו, כלומר בימי משה, אף על פי שלא יהיה לו לאחר זמן.

(ע"ב) 'לא שנו אלא שהשתחוה כלפי פנים אבל השתחוה כלפי חוץ – שהה אין לא שהה לא...'
 כי כשנטמא יש לו לשום פניו כלפי חוץ ולצאת, וזה החזיר פניו והשתחוה – לכך חייב בכל שהו. לפי טעם זה, שמתחייב מפני שהחזיר פניו, נראה שהוא הדין אם החזיר פניו לצד אחר להשתחוות, כגון לצפון, שכל שאינו דרך יציאתו – חייב. ואולם מדברי רש"י משמע דוקא אם החזיר פניו לצד מערב חייב, שרק זו נחשבת 'השתחוויה' (עפ"י ספר הזכרונות לר"צ הכהן, עמ' 155). וע' בהדושי חת"ס שאף בשאר רוחות חייב אם החזיר פניו להיכל והשתחוה). ומסתבר שגם אם לא החזיר פניו במיוחד כלפי פנים אלא היה במוצב זה כשנטמא – חייב שהרי יש לו להסתובב ולצאת. כן משמע בר"י בן מגאש. ומסתבר שה"ה במשתחוה לצד צפון ודרום באופן זה [לדעה המחייבת בשאר רוחות] – שהשתחוויה נחשבת כתוספת כניסה. ורק כשמשתחוה כלפי חוץ פטור שהיא דרך יציאתו.

ענינים

'משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן' –

משכן – מקום השכינה: **השכן אתם בתוך טמאתם** (ויקרא טו,טז). ועיקרו תורה; **אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם** (שמות כט,מב). והוא בחינת התחברות ושמחה: **'פקודי ה' ישרים משמחי לב'** (תהלים יט,ט).

מקדש – מקום הקדושה, בחינת ריחוק והבדלה; ועיקרו – עבודה: קרבנות ותפילה (ביתו בית תפלה יקרא... ישע"י נו,ז); והיינו בחינת התבטלות ויראת הרוממות.

אבל 'משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן' – 'איקרי' פירושו שתוכנם ומציאותם היא כך, כי מציאותם אחת ואי אפשר לזה בלא זה, כאמרם ז"ל (תנא דבי אליהו רבה, ג): 'אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי' (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 294).

יסוד הדברים בדברי ר' צדוק הכהן (רסיסי לילה כד ופרי צדיק פקודי ב), ושם באר שאף כי שתי הבחינות מתכללות זו בזו, מ"מ נקרא כל אחד בשמו המיוחד לו בעיקר; המשכן עיקרו היה 'משכן העדות' שהוא התורה, ולכך נקרא אהל שהוא כינוי לבית המדרש ('יושב אהלים'; 'מקיש אהלים לנחלים...') – כי מי שזכה להיות 'דרופתקי דאורייתא' הוא בעולם הזה כאורח נטה ללון, שכך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל... ובתורה אתה עמל. ובאותה העת נקראו ישראל 'רעיו' של הקב"ה (כמו"ש במדרש רבה ר"פ נב).

ואולם לבחינת התפילה צריך מקום קבוע דוקא, וכמו שאמרו 'כל הקובע מקום לתפילתו.../ וזה היה כאשר

נכנסו לארץ, שזה פנה לכרמו וזה לזיתו, נצרך המקדש להיות מקום לה', שע"כ יזכור איש ישראל כי ה' הוא הנותן כח לעשות חיל.

ומשה רבינו ע"ה רצה שיהיו ישראל פנויים תמיד רק לתורה ולא יהיה להם שום קביעות בעניני עולם הזה רק על דרך שצוה יהונדב בן רכב 'כי באהלים תשבו כל ימיכם', וכן היו במדבר, שלא היה להם קביעות מקום רק במקום אשר יחנו היו עושים להם אהלים לפי שעה, ואז היתה השראת השכינה ג"כ במשכן שנקרא 'אהל'. וכשבאו לארץ ישראל לקביעות מקום או נבנה בית המקדש שיהיה מקום לה', מקום קבוע להשראת שכינה. עד כאן עיקרי דבריו.

עוד בבאור 'משכן איקרי מקדש...' (ובפירוש 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה) – בריש ספר דובר צדק לר"צ הכהן. וע"ע: קדושת לוי, דרושים לחנוכה; עבודת ישראל, וירא ד"ה שם במד"ר; שם משמואל תרומה; דרשות בית ישי ח"ב נב הערה ה (עמ' שנד במהדר"ק); אמת ליעקב בראשית א.כו.

דף יז

תלה עצמו באויר עזרה – מהו, כי גמירי שהייה, שהייה דבת השתחואה, דלאו בת השתחואה לא גמירי... – וייפטר לגמרי, שלא נאמרה ההלכה אלא כשראו להשתחוויה, שאם שוהה כדי השתחוויה נחשב כאילו השתחווה, אבל כשאינו ראוי להשתחוות כגון שהוא באויר, ואין השתחואה אלא לארץ – אין שהייתו מחייבתו (עפ"י רמב"ן ושאר ראשונים. וכתב הריטב"א שפשוט שאין לומר להפך, שבאויר יהא חמור יותר, שיתחייב אף ללא שהייה.

ובתוס' הרא"ש כתב שמצד הלשון [לגרסה דידן] משמע שהספק דומה לשאר הספקות, האם צריך כאן שיעור שהייה כדי להתחייב או שמא באויר לא נאמרה ההלכה, ומתחייב ללא שיעור שהייה. אך תמה על טעם הדבר, כיצד יהא באויר חמור יותר מעל הקרקע.

ונראה בדעת שאר הראשונים שאין הכוונה שבאויר חוזר הדין להיות כלולא שנאמרה ההלכה, אלא כך נאמר בהלכה עצמה שחייבים רק בכדי השתחוויה, ואם אינו ראוי להשתחוות, הן מצד הזמן, שלא היה בכדי השתחוויה, הן מצד המקום, שהוא באויר – פטור.

ואף על פי שנראה פשוט שמצווה ומוזהר בכל רגע לצאת, שהרי אויר עזרה נתקדש – אינו חייב משום ביאת מקדש הגם ששהה כדי לצאת ולהכנס, כיון שחייב שהייה אינו אלא בראוי להשתחוויה. אך נראה שלפי הצד שבספק לעיל שלמלקות אין דין שהייה – יתחייב מלקות כשהיה באויר עזרה.

'באונס גמירי שהייה במזיד לא גמירי שהייה'. יש לפרש שנקט 'אונס' ולא 'שוגג' – שאם כי עיקר טומאתו אפשר שבאה לו בשגגה, הרי כעת הוא אנוס בטומאת המקדש, שהרי הוא בפנים ומה אפשר לו לעשות שלא לטמא עד שיצא, אך כשטמא עצמו במזיד – נמצא שטמא למקדש במזיד (תורת חיים. וע"ש).

'בעא מיניה אביי מרבה: בא לו בארוכה שיעור קצרה מהו, שיעור גמירי... או דילמא דוקא גמירי... אמר ליה: לא ניתנה ארוכה להדחות אצלו'. כתב הרשב"א: דין זה קשור לדין שנאמר קודם לכן, שאם הלך בקצרה אפילו כל היום כולו – פטור. שאין הדבר תלוי בזמן אלא בדרך – קצרה פטור וארוכה חייב. [ואביי שנסתפק – שמא אינו חייב אלא במילוי שני התנאים: דרך ארוכה ושיעור דרך ארוכה].

דף טז

כג. אלו נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה אם קדושה ראשונה קדשה ולעתיד לבוא, או לשעתה ולא לעתיד לבוא?

הנפקותות המבוארות בסוגיא הן:

א. למאן דאמר קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, עזרא הוצרך לקדש העיר והעזרות, ואם כן מוכח שלא כל המנויין במשנתנו מעכבין את הקידוש (כדברי רב נחמן שדי באחד מהם, מלך או כהן גדול או נביא או סנהדרין או בתודות. ע"ש"י) שהרי לא היה אז מלך ואורים ותומים. ואולם אם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא, עזרא לא קידש ממש אלא זכר בעלמא הוא שעשה, ואם כן יש לומר שכל הנמנה במשנה – מעכב את הקידוש (כדברי רב הונא).

גם לדעת האומר 'באחת מכל אל' – למצוה צריך את כולם, ככתוב וכן תעשו (ריטב"א). ובספר תורת חיים נראה שבמקום שאפשר לקדש בכלום, לדברי הכל אינו מתקדש אלא בכל אלו. ומחלוקת האמוראים רק בשאי אפשר.

ב. אם קדשה לעת"ל, מקריבין קרבנות אף על פי שאין בית, אוכלים קדשי קדשים בעזרה אעפ"י שהיא חרבה ואין בה מחיצות וקלעים – שהרי קדושת המקום לא בטלה (וכן מסר רבי יהושע). ואוכלים קדשים קלים ומעשר שני בעיר אף על פי שאין שם קלעים וחומה. ואם לא קדשה לעת"ל, צריכים לבנות בית ומחיצות עזרה – לקדשם.

ג. אם קדשה לעת"ל, כל הערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון – נוהגות בהן כל מצוות ערי חומה (מצות בתי ערי חומה; שילוח מצורעים; אין עושים מגרשיהן שדה. רש"י ומאירי). וכן דעת רבי אלעזר ברבי יוסי. ואם לא קדשה לעת"ל, קדושת הערים שקידש יהושע בטלה, ואין קדושות אלא אותן ערים שמצאו בני הגולה וקדשו (כפי שנמנו במשנה ובספרא). וכן דעת רבי ישמעאל ברבי יוסי (עכ"פ לפי תנא אחד).

א. דעת התנא רבי אלעזר שלא קדשה לעתיד לבוא (כן אמר רבי שמעון בן אליקים משמו – בחולין ז).

וכמה סתמי משניות יש הנוקטות קדשה לשעתה ולעתיד לבוא (במגילה י ובבבא קמא: תוס'). וכן פסק הרמב"ם (בית הבחירה ו) שקדשה לעתיד לבוא. ודוקא קדושת ירושלים והמקדש אבל לא קדושת ארץ ישראל. וכן צדדו בתוס' [בדעת רבי אליעזר] שעזרא קידש לעתיד לבוא קדושת מחיצה, ושמא אף קדושת ערי חומה, הגם שקדושת ארץ ישראל לתרומה ומעשרות בטלה. [הרמב"ם (שמיטה ויובל יב, טו) הרמב"ן והריטב"א נקטו להשוות ערי חומה לקדושת הארץ.

והרמב"ן דחה מפני כן חילוק זה שבין קדושת הארץ לקדושת המקדש].

והראב"ד והרשב"א והמאירי פסקו שאף קדושת המקדש בטלה בחרבנו (וכן נראית דעת רשב"ם ב"ב צ סע"ב) להשוות בין קדושת הארץ לקדושת המקדש.

במגן אברהם (תקסא) נקט לעיקר כהרמב"ם. וכן נקט בלקוטי הלכות. וכן האריך ר"ד קרלינר בקונטרס דרישת ציון וירושלם ובשו"ת בנין ציון (בתחילתו) ובשו"ת משפט כהן (צו). וע' אגרות משה או"ח סוף ח"ב.

וישנה דעה אחת בראשונים הנוקטת שקדושה ראשונה של הארץ, קדשה לעתיד לבוא (מובאת בעיטור 'פרוזבול').

ב. לענין קדושה שניה שעל ידי עזרא, דעת הראב"ד שלהלכה קדושת הארץ קדשה לעתיד לבוא, אבל קדושת המקדש לא נתקדשה אלא לשעתה אף לדעה זו, הלכך הנכנס לשם בזמן הזה אינו בכרת [יש אומרים בדעתו שאסור לכתחילה, ואפשר אף מדאורייתא (עפ"י ספר הזכונות; משפט כהן, ועוד). ואילו במאירי משמע שלשיטת הראב"ד מותר אף לכתחילה].

והמאירי צדד שקדושת עזרא של המקדש, הגם שאינה קדושה גמורה, מועילה אף לזמן הזה, הלכך אין מקריבים אלא אם יש בית. והרשב"א הסיק שלהלכה גם קדושת הארץ שנתקדשה בימי עזרא בטלה, כחכמים החולקים על רבי יוסי (ביבמות פא. ובגדה מו:).

כד. א. מי שנטמא בעזרה, והשתחוה ויצא מיד – האם חייב משום ביאת מקדש בטומאה?

ב. מהן: 'קידה' 'כריעה' ו'השתחויה'?

א. אף הנטמא בתוך העזרה – יש בו חיוב (כרת ומלקות. ערש"י ותוס' וש"ר) של טומאת מקדש וקדשיו (את משכן ה' טמא; את מקדש ה' טמא – אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים. רבי אלעזר).

הלכך הנטמא בעזרה והשתחוה, אם השתחוה כלפי חוץ – חייב אם שהה, ושיעור השהיה כדי אמירת הפסוק וכל בני ישראל רואים... (בישוב, לא במהירות ולא באריכות. פיה"מ להרמב"ם ומאירי), או כדי אמירת חציו (כמבואר בגמרא מחלוקת החכמים). ואם השתחוה כלפי פנים, אפילו השתחוה כל דהו כלומר כריעה בעלמא בלא שהיה – חייב. כן אמר רבא.

א. ישנם שיעורים נוספים בירושלמי. ולהלכה פסק הרמב"ם (ביאת מקדש ג, כג) כדי אמירה מויכרעו עד לעולם חסדו.

ובשהה בשיעור זה חייב כרת או קרבן אפילו לא השתחוה כלל (כ"מ במשנה ובגמרא וברמב"ם).

ב. נראה שמצות עשה של שילוח טמאים מוטלת עליו מיד, ואף שהיה מועטת אסורה לו מצד 'עשה' זה (ספר הזכרונות עמ' 154).

ב. 'קידה' – מכופף אפיו ארצה (ותקד בת שבע אפים ארץ).

פירוש, שוחה פניו עד שמגיע לארץ (ר"י בן מגאש). ונועץ שני גודליו בקרקע עד שמגיע בפניו על הרצפה. ואין כל אחד יכול לעשות כן (ע' סוכה נג. ורש"י וריטב"א מגילה כב: וערמב"ם תפילה ה, יג"ד שנראה ששייכת קידה בישיבה). ויש מפרשים הרכנת פניו כלפי קרקע (ערש"י בראשית מג, כה; תורא"ש הוריות ד.).

'כריעה' – על ברכים (מפרע על ברכיו).

יש מפרשים כשכורע על ברכיו מכופף גם פניו על הקרקע (עפ"י ר"י בן מגאש; מהרש"א מגילה כב:).

'השתחויה' – פישוט ידים ורגלים (הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה).

א. כתבו ראשונים שפישוט ידים ורגלים כולל גם הפנים, שהן כבושות בקרקע (ערמב"ם תפילה ה, יג-יד; כס"מ הל' ע"ז ה, ו. וצ"ע בכונת הריטב"א במגילה כב:).

ב. יש במקרא כמה פעמים 'השתחויה' אפים, כקידה, אלא שכיון שיש גם השתחויה בפישוט ידים ורגלים, מה שאין בקידה, לכך עיקר שם 'השתחויה' הוא באופן זה הלכך שיעור שהיית השתחויה שלמדו במקדש בהשתחויה זו נאמרה (עפ"י ריטב"א ותורא"ש).